

BOŽIJE ZAPOVIJEDI U FUNKCIJI IZGRADNJE MORALNOG ODGOJA KOD UČENIKA¹

Nezir HALILOVIĆ

UDK 17:2

SAŽETAK: U ovom radu je analiziramo pitanje morala sa posebnim fokusom na značenje morala, relativnost morala, njegova ključna obilježja, te razumijevanje morala u pedagogiji, kao i razvoj morala po psihološkim teorijama. Poslije toga je napravljena komparacija učenja o deset Božijih zapovijedi iz viđenja monoteističkih religija, te je utvrđeno da su sve te Božije zapovijedi usko vezane za pitanja morala i univerzalnih moralnih vrijednosti. Utvrđeno je da u tom pogledu sve monoteističke religije imaju identične ciljeve, iako za ostvarenje istih ponekad koriste različite upute i Božije riječi.

Ključni pojmovi: moral, moralne vrijednosti, religija, Božije zapovijedi

Uvod

Jedan od najčešće korištenih pojmova u svim vjerskim zajednicama je pojam morala. Moral je, kao i vjera, predmet interesovanja autora i istraživača različitih naučnih disciplina. Sve vjerske zajednice promovišu načela svoje vjere a ta načela imaju zajednički cilj: izgradnja moralne ličnosti. Vjerske zajednice taj cilj pokušavaju ostvariti na više načina, a najčešće kroz učenje o Božijim zapovijedima, Njegovim naredbama i zabranama. Božije zapovijedi su fundamentalno učenje svih monoteističkih religija i pridržavanje tih zapovijedi u velikoj mjeri doprinosi izgradnji moralne ličnosti.

Definisanje pojma

Pojam morala je jedan od frekventnijih pojmova svakodnevnog života. Pod tim pojmom uglavnom se misli na skup nepisanih pravila, običaja, navika i normi koji utvrđuju

međuljudske odnose i određuju šta je dobro, a šta zlo, te se u upotrebi istog ukazuje na (ne)pridržavanje tih normi. Shodno tome, može se razumjeti da moral objektivno postoji kao oblik socijalnog konstrukta, društvene svijesti, sistem običaja, navika, normi i u pitanju je zahtjev društva za određenim ponašanjem, odnosno, principima koji određuju kako nešto treba da bude. Ti običaji, pravila, norme mogu biti zapisani a mogu se i prenositi usmeno. Međutim, pojam moral nema univerzalno i apsolutno važeće značenje, već se može različito shvatiti, tj. ograničen je vremenom, društvenim grupama, itd. Zato je sasvim moguće i u praksi se najčešće dešava da društvo zahtijeva jednu vrstu morala, a pojedinac nosi druge moralne vrijednosti i principe. Monoteističke religije svojim učenjem o Božijim zapovijedima promoviraju univerzalne ljudske vrijednosti. Neke od tih vrijednosti su normirane i

pozitivnim zakonima, a kršenje tih vrijednosti i propisa pozitivnih zakona rezultira političkim, ekonomskim, krivičnim ili kaznenim sankcijama. U slučaju da nisu tako normirane, jedine sankcije su grižnja savjest kod pojedinca, te prijekor ili bojkot okoline koja i dalje njeguje te vrijednosti.

Centralne vrijednosti morala su: dobro, ispravno i pravedno. One su putokazi ljudskog duha i kriteriji prema kojima čovjek vrednuje sve što postoji te određuje smisao svijeta i života. Toliko su značajne da su predmet proučavanja posebne filozofske discipline koja se zove aksiologija ili teorija vrijednosti. Vrijednosti se manifestiraju kao: dobra, ciljevi, ideali i svrhe, a simbolizira ih: istina, dobrotta, ljepota, ljubav, pravda, svetost i druge općeljudske vrijednosti.

¹ Izlaganje na seminaru za vjeroučitelje u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, 26. novembra 2016.

Generalno, proučavanjem morala i moralnih vrijednosti se bavi posebna disciplina filozofije – etika ili filozofija morala.

Čovjek je i homo moralis i na izgradnju morala kod svakog čovjeka utječu: svijest ljudi, porodični odgoj, religija, tradicija, životno iskustvo, politika i dr. faktori.

Osnovna obilježja morala (Ćatić i Stevanović, 2003: 119) su:

1. Moral je ljudska kategorija – nema morala izvan čovjeka i društva
2. Moral ima progresivan razvoj u historiji
3. U antagonističkim odnosima i moral je takav
4. Ima karakteristične trajne ljudske vrijednosti
5. Ima općeljudske karakteristike.

Još neke od karakteristika morala su sljedeće:

1. Dvostruka obaveznost – moralne norme su obavezujuće kako društveno (spolja) tako i individualno (unutrašnje)
2. Trenutnost – moralne norme ne trpe odgodu
3. Bezuvjetnost – pridržavanje moralnih normi se ne može uvjetovati ničim
4. Nametnutost – moralne norme uvijek dolaze "sa strane", tj. čovjeku ih nameće izvor moralnosti (Bog, društvo i sl.)

Upravo trajne i opće čovječanske vrijednosti morala povezuju ljude različitih epoha, geografskih prostora, socijalnih struktura i ideoloških shvatanja i daju obilježja čovječanstvu kao jedinstvenoj humanoj ljudskoj zajednici. Osim toga, te vrijednosti povezuju i zajedničke su monoteističkim religijama.

Moralni odgoj

Moral je toliko snažan pojam da se ponekad poistovjećuje sa pitanjem odgoja ali i učenja vjerskih zajednica. Moralni odgoj je fundamentalno područje interesa pedagogije i jedno od temeljenih odgojnih područja zajedno sa tjelesnim, radnim,

estetskim, intelektualnim i stvaralačkim. Kao svrha moralnog odgoja ističe se: "usklađivanje pojedinačnih i društvenih interesa što zahtijeva od pojedinca da se prilagodi uvjetima zajedničkog života, da prihvati pravila, principe i disciplinu društvenog ponašanja." (Ćatić i Stevanović, 2003: 118)

Zbog toga je svako društvo zainteresovano da kod svojih jedinki izradi što snažniji moral. Taj moral u pravilu ima obilježja tog društva. Isto se može i za vjerske zajednice.

Međutim, izgradnja morala kod svakog pojedinca je izuzetno složen proces i sastoji se od formiranja moralne svijesti, uvjerenja, stavova, ponašanja i djelovanja u konkretnim životnim situacijama. U suštini u pitanju su vrlo kompleksni i suptilni procesi formiranja:

1. Moralnih odlika čovjeka
2. Pogleda na svijet, ljudsko društvo i čovjeka
3. Moralnih osjećanja
4. Pozitivnih svojstava, volje i karaktera,
5. Formiranja vještina i navika moralnog ponašanja u skladu sa prihvaćenim shvatanjima.

Bez moralnog odgoja ne može se formirati cjelovita ličnost spremna i sposobna za zajednički život u društvenoj zajednici. Isto tako, bez moralnog odgoja ni jedna ličnost ne može suštinski pripadati svojoj vjerskoj zajednici.

Stoga se može reći da je cilj moralnog odgoja formiranje slobodne, humane i odgovorne ličnosti koja će biti spremna za zdrav život i kvalitetne relacije...

Iz tog cilja proističu i zadaci moralnog odgoja:

1. *Usvajanje znanja o moralu* (moralni pojmovi, kategorije, pravila, načela, shvatanja, odnosi, sadržaji, zakonitosti, razlikovanje dobra i zla, moralnih od nemoralnih postupaka...)
2. *Usvajanje moralnih pogleda, stavova i uvjerenja* (razvijenost časti, ponosa, ljubavi, optimizma,

odgovornosti, istinoljubivosti, socijalnoj pravdi, preziranju zla...)

3. *Formiranje navika moralnog ponašanja i djelovanja* (uvijek i svugdje)
4. *Razvijanje i njegovanje pozitivnih osobina, volje i karaktera* (jačanje volje, vladanje sobom, kontroliranje temperamenta, razvijanje upornosti, dosljednosti...)
5. *Razvijanje etičkih vrijednosti* (općedruštvene vrijednosti, pravednost, jednakost, solidarnost, briga o starim i bolesnim...).

Da bi se zadani cilj i zadaci mogli ostvariti potrebno je pridržavati se i određenih principa moralnog odgoja. To su:

1. Odgoj u duhu humanizma
2. Odgoj za porodični život
3. Odgoj za društveni život
4. Odgoj u duhu patriotizma
5. Odgoj u duhu međunarodnog razumijevanja
6. Odgoj u duhu pravilnog odnosa prema radu
7. Odgoj u duhu pozitivnog odnosa prema materijalnim i duhovnim dobrima.

Očigledno je da je moralni odgoj proces permanentne izgradnje individue za život u društvenoj zajednici.

Iako je moralni odgoj fundamentalno pitanje pedagogije kao i religije, poseban doprinos izučavanju morala dala je psihologija. Psihologija je ponudila i dvije značajne teorije moralnog razvoja a to su Piagetova i Kohlbergova teorija moralnog razvoja.

Piagetova teorija moralnog razvoja

Jedan od prvih psihologa koji su se bavili proučavanje moralnog razvoja kod djece bio je Piaget.

Prije njega uglavnom se pisalo o moralnom ponašanju odraslih i nije bilo govora o moralnom razvoju djece. Raniji pristupi moralnom razvoju djece uglavnom su svođeni na proces socijalizacije gdje su odrasli podučavali djecu da

razlikuju dobro od lošeg, pogrešno od ispravnoga, te bi na taj način djeca dostigla moralne standarde odraslih. Međutim, Piaget će svoj pristup proučavanja djece bazirati na posmatranju ponašanja djece za vrijeme dok se ona bave različitim aktivnostima. Te aktivnosti su uglavnom bile povezane sa igrom.

Dječije zanimanje igrom iskoristio je za postavljanje različitih pitanja o pojmovima kao što su “pogrešno”, “ispravno”, “dobro”, “loše” itd., kako bi saznao šta djeca znaju o tim pojmovima. Od posebnog interesa za njega bilo je to kako se djeca različitog uzrasta pridržavaju i poštuju pravila u igri, ali i u životu. Da bi dobio što pouzdanije i korisnije informacije, on je kreirao hipotetičke situacije koje su sadržavale neku moralnu dilemu, te je pitao djecu različitog uzrasta šta misli o likovima iz priče i njihovim postupcima. Piaget je uvidio da djeca mlađeg uzrasta daju drugačije odgovore za razliku od starije djece, te je zaključio da oni imaju i različito moralno suđenje. Osim toga, uvidio je da se najmlađa djeca u igri ne ponašaju skladno sa pojmovima “pogrešno”, “ispravno”, “dobro” i “loše” već reaguju tako što traže posljedice za svoje ponašanje (Stojaković, 2005).

Piagetova teorija moralnog razvoja ima dva stadija, prvi je heteronomna moralnost, a drugi je autonomna moralnost. Ovaj prvi stadij traje od 5 do 10 godine života i djeca koja su ovom stadiju vide pravila kao zadana od strane autoriteta, i posmatraju ih kao nešto što je nepromjenjivo. Stadij autonomne moralnosti govori o tome

da djeca prestaju posmatrati pravila kao nešto nepromjenjivo i počinju ih smatrati društveno dogovorenim načelima koja se mogu mijenjati (Berk, 2008).

Kao što djeca suštinu svoje moralnosti otkrivaju u igri, tako i vjernici suštinu svoje moralnosti ispoljavaju u odnosu na Božije upute.

Kohlbergova teorija moralnog razvoja

Pored Piageta, moralnim razvojem se bavio i Lawrence Kohlberg koji je pratio Piagetova istraživanja i koristio je istu metodologiju istraživanja moralnog razvoja, te je koristio hipotetičke situacije koje su u sebi sadržavale neku moralnu dilemu. Za indikator moralnog razvoja uzimao je nivo kritičkog suđenja i rezonovanja da se riješi ta moralna dilema.

Kohlberg je proširio Piagetovu teoriju, jer je u svoje istraživanje uključio djecu, adolescente, delikvente i mlađe odrasle. Da bi došao do svoje teorije moralnog razvoja, on je pošao od Piagetovih postavki o kognitivnom razvoju. Suštinu teorije čine tri stadija (razine). Ti stadiji uključuju kvalitativne razlike u načinima mišljenja, odnosno kognitivnim strukturama, a svaka od tih struktura čini zasebnu cjelinu. Suština ispitivanja je da se od ispitanika sazna šta će lik u priči preuzeti kad je suočen sa konfliktnim moralnim normama, a pokušava se saznati i razlozi zbog kojih ispitanik opravdava odluke lika priče (Stojaković, 2005).

Kohlberg je moralni razvoj podijelio na tri stadija s tim da svaki

stadij uključuje dva podstadija. Svaki od ovih šest podstadija moralnog rasuđivanja Kohlberg nije striktno vezivao za određenu dob. To znači da unutar svake dobne skupine osobe mogu biti na različitim nivoima moralnog razvoja što dalje može značiti da su pojedine osobe naprednije dok druge nazaduju (Lacković- Grgin, 2005). Prvi stadij je predkonvencionalni, i to je moral kontrolisan izvana. Drugi stadij je konvencionalni, i tu pojedinci još uvijek smatraju da je važno konformirati sa društvenim pravilima, ali ne iz vlastitog interesa. I treći stadij je postkonvencionalni stadij. Pojedinci u ovom stadiju definiraju moral u terminima apstraktnih načela i vrijednosti (Berk, 2008).

Ove faze su sastavni dio o moralnog razvoja kod vjerujućih osoba.

Obje teorije su nametnule pitanje razvoja morala kako kod djece, tako i kod odraslijih osoba, a za razvoj morala sa zainteresovani svi: pojedinac, porodica, društvo i svakako vjerske zajednice

Religija i moral

Religijska učenja teško su odvojiva od morala. Primjera radi za islamski zakon Šerijat se uobičajeno kaže da je prvenstveno moralni zakon. U ontološkom smislu religije i pokušavaju da afirmiraju moral i vječne, stalne istine.

U nastavku će biti analizirano čuvenih deset Božijih zapovijedi u funkciji izgradnje morala.

Prva Božija zapovijed je pitanje monoteizma – vjerovanja u Jednog Jedinog Boga.

Judaizam	Ja sam Gospod, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova uz mene. Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi. Jer ja, Gospod, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovjedi.
Katoličanstvo	Ja sam Gospodin, Bog tvoj, nemaj drugih bogova uz mene!
Pravoslavlje	Ja sam Gospod Bog Tvoj; nemoj imati drugih bogova osim mene. Ne pravi sebi idola niti kakva lika; nemoj im se klanjati niti im služiti.

Islam	<p>إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي</p> <p>Ja sam, uistinu, Allah, drugog boga, osim Mene, nema; zato se samo Meni klanjaj i molitvu obavljaj – da bih ti uvijek na umu bio! (Kur'an, 20:14)</p> <p>لَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ</p> <p>I ne klanjaj se, pored Allaha, drugom bogu! Nema boga osim Njega! Sve će, osim Njega, propasti! On će suditi, i Njemu ćete se povratiti! (Kur'an, 28:88)</p>
-------	--

Osoba koja ima jasno definiranu relaciju prema Bogu, mnogo lakše će ispoštovati ostale naredbe i odrednice vjere kojoj pripada, što automatski znači da će lakše usvojiti moralne vrijednosti svoje religije.

Vjerovanje u Boga znači i često sjećanje na Boga (zikrullah) i spominjanje Boga:

Judaizam	Ne uzimaj uzalud imena Gospoda, Boga svoga, jer Gospod ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime njegovo.
Katoličanstvo	Ne izusti imena Gospodina, Boga svoga, uzalud!
Pravoslavlje	Ne uzimaj uzalud imena Gospoda Boga svojega.
Islam	<p>اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ</p> <p>Njima je ovladao šejtan i učinio da zaborave na Allaha. Oni su na šejtanovoj strani, a oni na šejtanovoj strani će, sigurno, nastradati. (Kur'an, 58:19)</p>

Vjerujuća osoba po naravi svoje vjere stalno treba imati na umu Boga i sve što radi treba raditi radi Božijeg zadovoljstva. Odsustvo Božijeg imena iz uma i duše osobe, znači da će ona biti izložena drugim utjecajima (strasti, bolesti duše, itd.) što će znatno olakšati njegovo potonuće u stranpoticu.

Sve monoteističke religije jedan dan ili dio vremena u toku sedmice koji je isključivo posvećen Bogu.

Judaizam	Sjeti se da svetkuješ dan subotnji. Šest dana radi i obavljaj sav svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Jahvi, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi: ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni živina tvoja, niti došljak koji se nađe unutar tvojih vrata. Ta i Jahve je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinio. Stoga je Jahve blagoslovio i posvetio dan subotnji.
Katoličanstvo	Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji!
Pravoslavlje	Sjećaj se dana odmora da ga svetkuješ; šest dana radi i svrši sve svoje poslove, a sedmi dan je odmor Gospodu Bogu tvojemu.
Islam	<p>إِذَا فُضِّيتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ</p> <p>A kad se molitva obavi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite. (Kur'an, 62:10)</p>

Vrijeme provedeno u posvećenosti Bogu nespojivo je sa nemoralnim aktivnostima, te u tim trenucima ljudski duh je posvećen vjeri i plemenitim osjećanjima. Vjerujuće osobe u tim trenucima najmanje griješe, kao i trenucima prije tih i poslije tih odabranih perioda posvećenih Bogu.

Sve monoteističke religije posebnu pažnju posvećuju pažnji prema roditeljima:

Judaizam	Poštuj oca svoga i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti dâ Jahve, Bog tvoj.
Katoličanstvo	Poštuj oca i majku da dugo živiš i dobro ti bude!
Pravoslavlje	Poštuj oca svojega i majku svoju, da ti dobro bude i da dugo poživis na zemlji.

Islam	<p>وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا</p> <p>Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kad jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: "Uh!" – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. (Kur'an, 62:10)</p>
-------	--

Osoba koja se pridržava učenja svoje vjere će poštovati i paziti svoje roditelje i ovo učenje i ponašanje će pozdraviti sve normalne osobe čovječanstva.

Jedna od posebno značajnih Božijih zapovijedi je sprječavanje ubistva:

Judaizam	Ne ubij!
Katoličanstvo	Ne ubij!
Pravoslavlje	Ne ubij.
Islam	<p>لَنْ أَجْلَ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذَلِكَ فِي الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ</p> <p>Zbog toga smo Mi propisali sinovima Israilovim: ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga, ili onoga koji na Zemlji nered ne čini – kao da je sve ljude poubijao; a ako neko bude uzrok da se nečiji život sačuva – kao da je svim ljudima život sačuva. Naši poslanici su im jasne dokaze donosili, ali su mnogi od njih, i poslije toga, na Zemlji sve granice zla prelazili. (Kur'an, 5:32)</p>

Hipotetički rečeno, kada bi se ljudi pridržavali ove Božije zabrane, ratovi uopće ne bi postojali. Međutim, činjenica je da se najstrašniji najbrutalniji ratovi vode upravo na područjima gdje dominiraju monoteističke religije, što nameće pitanje ko uzima ljudske živote?!

Posebno raširen problem je problem vanbračnih seksualnih veza, iako je učenje monoteističkih vjera vrlo jasno:

Judaizam	Ne učini preljuba!
Katoličanstvo	Ne sagriješi bludno!
Pravoslavlje	Ne čini preljube.
Islam	<p>وَلَا تَقْرُبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا</p> <p>I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put! (Kur'an, 17:32)</p>

Jasno je da osoba koja je vjernik i u ovom pogledu će živjeti na načelima poštenja, čednosti, časti, itd.

Pitanje krađe je danas postalo skoro planetarni problem. Krađa je dobila toliko mnogo različitih oblika i toliko se raširila da je skoro nemoguće pronaći mjesto u kome nema ove nemoralne pojave koju sve religije strogo zabranjuju:

Judaizam	Ne ukradi!
Katoličanstvo	Ne ukradi!
Pravoslavlje	Ne kradi.
Islam	<p>وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ</p> <p>Kradljivcu i kradljivici odsijecite ruke njihove, neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha! A Allah je silan i mudar. (Kur'an, 5:38)</p>

Dakle, jasno je da će vjerujuća osoba i u ovom pogledu biti moralnija od osobe koja nema niti uvažava taj sistem vrednovanja.

Još jedna od velikih pošasti je lažni govor i lažno svjedočenje, što sve monoteističke religije pokušavaju spriječiti:

Judaizam	Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!
Katoličanstvo	Ne reci lažna svjedočanstva!
Pravoslavlje	Ne svjedoči lažno na bližnjega svojega.
Islam	<p>يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىَٰ أَن تَعْدِلُوا ۚ وَإِن تَلَوُّوا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا</p> <p>O vjernici, budite uvijek pravedni, svjedočite Allaha radi, pa i na svoju štetu ili na štetu roditelja i rođaka, bio on bogat ili siromašan, ta Allahovo je da se brine o njima! Zato ne slijedite strasti – kako ne biste bili nepravedni. A ako budete krivo svjedočili ili svjedočenje izbjegavali – pa, Allah zaista zna ono što radite. (Kur'an, 4:135)</p>

Vjerujuće osobe, bez obzira kojoj od ovih religija pripadaju, će se voditi učenjima svoje vjere i neće lažno svjedočiti, tj. govorit će uvijek istinu.

I na kraju Božija zapovijed sačuvana u svim monoteističkim religijama vezana je za pitanje pohlepe:

Judaizam	<p>Ne poželi kuće bližnjega svoga! Ne poželi žene bližnjega svoga; ni sluge njegovu, ni sluškinje njegove, ni vola njegovu, ni magarca njegovu, niti išta što je bližnjega tvoga!</p>
Katoličanstvo	<p>Ne poželi tuđeg ženidbenog druga! Ne poželi nikakve tuđe stvari!</p>
Pravoslavlje	Ne poželi ništa što je tuđe.
Islam	<p>رَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى</p> <p>Ne može čovjek ostvariti sve što poželi, (Kur'an, 53:24)</p>

Svi vjernici će potpuno poštovati tuđe pravo u svim pogledima, duboko svjesni da niko ne može dobiti sve što poželi i uspostavljajući kontrolu između svojih želja i postojećih društvenih odnosa i relacija.

Činjenica je da sve monoteističke religije i pogledu moralnih vrijednosti njeguju slične moralne ciljeve, iako se te vrijednosti i ti ciljevi ponekad postižu različitim riječima i citatima. Sve navedeno jasno potvrđuje davno izrečeni stav da sve monoteističke religije vode porijeklo iz istog Izvora, kao i da su sve upute koje su došle od tog Izvora posvećene čovjeku i njegovoj moralnoj, duhovnoj i generalno sveukupnoj izgradnji.

Zaključak

Pojam morala je jedan od frekventnijih pojmova u svakodnevnoj

upotrebi. Sam pojam morala je bio i ostao predmetom interesovanja brojnih istaknutih ličnosti, naučnih disciplina, religijskih zajednica i dr. Sam pojam morala ima relativno značenje jer je ograničen vremenskim i društvenim okvirima. Međutim, moral ima i univerzalno značenje, prvenstveno u pogledu univerzalnih moralnih vrijednosti. U ovom radu je analizirano pitanje moralnosti, kao i razvoja toga pojma i te pojave, kako s pedagoške tako i sa psihološke strane. Osim morala, neke moralne vrijednosti su normirane i pozitivnim zakonima. Čovjek je i *homo moralis* i svaki moral ima svoja obilježja po kojima se moral prepoznaje. Moral je centralni pojam pedagogije i religije.

Razvoj morala se odvija po određenim zakonitostima i te zakonitosti su proučavali Piaget i Kohlberg, dok

su u pedagogiji proučavani ciljevi, zadaci principi i druge odrednice ovog pojma. Nakon toga je analizirano kako sa teološke strane učenja monoteističkih religija u vidu deset Božijih zapovijedi njeguju isti cilj, a to je izgradnja moralne osobe. Komparacija je pokazala da sve monoteističke religije kroz Božije zapovijedi imaju isti cilj a to je izgradnja moralne ličnosti. Na kraju treba istaći stav Sigmunda Frojda po kome je potpuno usvajanje moralnih normi religije ili društva u praksi nedostižno, a razlog tome je nagoniska, impulsivna strana ljudske prirode koja prati čovjeka tokom njegovog života na zemlji. Zbog toga svako samo djelimično usvaja te norme. Na kraju možemo reći da su najbolji oni koji se konstantno trude da što više usvoje i što dosljednije implementiraju te norme u svojim svakodnevnim životima.

Literatura

Berk, L.E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
 Ćatić, R., Stevanović, M. (2003) *Pedagogija*. Zenica. Pedagoški fakultet

Lacković- Grgin, K, (2005). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 Ledić, A. (2015) *Povijest religija*.

Sarajevo. Vrhbosanska nadbiskupija: Medijski centar
 Stojaković, P. (2005). *Psihologija za nastavnike*. Banja Luka: Prelom.

الموجز

الوصايا الإلهية في خدمة بناء التربية الخلقية عند التلاميذ

نذير خليلوفيتش

تم في هذا العمل تحليل مسألة الأخلاق مع التركيز على أهمية الأخلاق ونسبيتها وسماتها الرئيسية، وعلى فهم الأخلاق في التربية ونموها بحسب نظريات علم النفس. ثم تمت المقارنة بين تعاليم الوصايا العشر من وجهة نظر الديانات التوحيدية، ومن ثم أثبتت الدراسة أن كل الوصايا الإلهية مرتبطة ارتباطاً وثيقاً بمسألة الأخلاق والقيم الخلقية وثبت أن جميع الديانات التوحيدية لديها نفس الأهداف بهذا الخصوص، رغم أنها تستخدم توجيهات وكلمات إلهية مختلفة لتحقيق تلك الأهداف.

الكلمات الرئيسية: الأخلاق، القيم الخلقية، الدين، الوصايا الإلهية.

Summary

GOD'S COMMANDMENTS AND MORAL UPBRINGING OF PUPILS

Nezir Halilović

This article analyses the issue of morals focusing upon the significance of morality, its relativity, its essential traits as well as its role in pedagogy and in psychological theories. Further it offers a comparative study of the Ten Commandments as viewed by the major monotheistic faiths and it was established that each of these commandments reflects the issues of morality and moral values. All of the monotheistic religions have identical aim, even though sometimes in reaching these aims they use different instructions or God's words.

Key words: morality, moral values, religion, God's commandments